

MIRIAM LIA BERCOVICI, născută Korber, în Câmpulung Moldovenesc, județul Suceava, pe 11 septembrie 1923. A absolvit școala primară și patru clase gimnaziale în orașul natal.

Clasele a V-a și a VI-a le-a urmat la Liceul „Carmen Sylva” din Botoșani. În septembrie 1940, a fost exclusă din învățământul de stat, pe baza legilor rasiale. Pe 12 octombrie 1941, a fost deportată împreună cu întreaga populație evreiască din Câmpulung Moldovenesc în Transnistria și a ajuns, în cele din urmă, în ghetoul din Djurin. În 1943, tatăl ei a fost dus la muncă forțată undeva lângă Odessa. S-a întors singură, în mai 1944, în România, la Botoșani, unde și-a reîntâlnit o parte din familie. Între 1945-1950 a urmat Facultatea de Medicină la Iași și București. S-a specializat în pediatrie lucrând în București, la Spitalul „Emilia Irza”, și, din 1959 până la pensionare (1991), la Spitalul Fundeni unde a fost, în cele din urmă, șefa Secției de Oncologie Pediatrică. În 1975 și-a susținut doctoratul cu o teză de oncopediatrie. După pensionare a lucrat vreme de 13 ani la Comunitatea Evreilor din România la Serviciul de Asistență la Domiciliu și ca medic la Școala Lauder. S-a căsătorit în 1947 cu Israil Bercovici, secretar literar la Teatrul Evreiesc de Stat. A avut o fiică, pianista Ada Ulubeanu, decedată în 1996.

MIRIAM KORBER-BERCOVICI

Jurnal de ghetou

Cuvânt înainte de
ALEXANDRU FLORIAN

Editura Institutului Național pentru Studierea
Holocaustului din România „Elie Wiesel”

CURTEA VECHE

București • 2017

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

KORBER-BERCOVICI, MIRIAM

Jurnal de ghetou / Miriam Korber-Bercovici ; cuvânt înainte de Alexandru Florian. - București : Curtea Veche Publishing : Editura Institutului pentru Studierea Holocaustului din România „Elie Wiesel”, 2017

ISBN 978-606-44-0015-4

ISBN 978-606-93581-8-4

I. Florian, Alexandru (pref.)

821.135.1

Redactor: Doina Jela

Tehnoredactor: Irinel Niculae

CURTEA VECHE PUBLISHING

str. Aurel Vlaicu nr. 35, București, 020091

redacție: 0744 55 47 63

distribuție: 021 260 22 87, 021 222 25 36, 0744 36 97 21

fax: 021 223 16 88

redactie@curteaveche.ro

comenzi@curteaveche.ro

www.curteaveche.ro

© Editura Institutului Național pentru Studierea Holocaustului din România „Elie Wiesel”, 2017

© Curtea Veche Publishing, 2017 pentru prezenta ediție

ISBN 978-606-93581-8-4; ISBN 978-606-44-0015-4

Cuvânt înainte

Jurnalul de ghetou scris de Miriam Bercovici a fost publicat prima oară, așa cum spune autoarea, în mod neașteptat. Mai mult, Miriam crede că acest gen de scriere este destinat mai degrabă spațiului privat decât celui public. Dar, o preocupare privată devine peste decenii o mărturie importantă, prin transformarea unor reacții la cald din timpul tragediei evreilor din România într-un mesaj deschis către societate. În postfața de la prima ediție din 1995 ea afirma cu sinceritate:

„Nu mi-aș fi putut imagina că acest jurnal, scris în împrejurări atât de nefericite, va ajunge vreodată la tipar. De fapt, un jurnal nici nu ar trebui să ajungă la public, pentru că e ceva atât de personal, încât o dezvoltare a simțămintelor intime, marcate de obicei de toate evenimentele din jur, nu contribuie, decât în cazuri rare, la ridicarea acestuia la rangul de literatură.”

Acum, după 22 de ani, la rugămintea Institutului „Elie Wiesel” de a accepta o nouă ediție, doamna Bercovici, o persoană de o blândețe, finețe și un calm exemplare, a spus un „Da” simplu, dar plin de semnificații. A înțeles

Re În toți acești ani că jurnalul ei din anii celui de-al Doilea Război Mondial este un bun public. Din câte știu există trei jurnale publicate ale celor care au fost victime și au supraviețuit Holocaustului din România: Emil Dorian, *Jurnal 1937-1944*, Mihail Sebastian, *Jurnal 1935-1944* și Miriam Bercovici, *Jurnal 1941-1944*. Acesta din urmă însă este singurul care redă pe viu deportarea și ghetoizarea în Transnistria. Aici a fost locul unde și-au găsit moartea peste 110 mii de evrei din Bucovina de sud și de nord, Basarabia, sau cei transferați din lagărul de la Târgu-Jiu, peste 120 mii de evrei locali precum și 11 000 de romi deportați din București, Pitești, Târgoviște etc. Așa a ajuns Transnistria tărâmul morții. Aceasta a fost utilitatea pe care Antonescu și guvernul său au decis să o confere unui teritoriu dat cadou de Hitler, probabil în compensație pentru pierderea Ardealului de Nord.

Împreună cu editura Curtea Veche iată că readucem în atenția cititorilor o experiență de viață dintr-un sistem concentraționar unde supraviețuirea a fost o chestiune de loterie. Există tentația de a compara acest jurnal cu cel al Annei Frank. Miriam (1923) și Anne (1929-1945) au fost victimele aceleiași politici exterminatorii pentru că s-au născut evreice. În cele din urmă, ascunzătoarea Annei a fost descoperită și ea a ajuns în lagăr. De la Auschwitz a fost mutată la Bergen-Belsen unde a murit la începutul anului 1945. Avea numai 16 ani. Miriam a fost deportată în septembrie 1941 din ordinul lui Ion Antonescu, iar armata și jandarmeria au pus în mișcare operațiunea de curățire a terenului în Bucovina de sud. Ajunsă în Transnistria la 18 ani,

avea să trăiască anii adolescenței în ghetoul din Djurin până în mai 1944. A supraviețuit, iar după 50 de ani și-a deschis pentru prima oară către public jurnalul acelor ani tragici. Desigur, se pot afla și similitudini între comportamentul și reacțiile celor două tinere fete obligate să trăiască cu fața la Zid. Dar, dacă *Jurnalul Annei Frank* este un simbol puternic, cu o deosebită încărcătură emoțională, al victimei Holocaustului în spațiul european, cel al lui Miriam Bercovici este, fără îndoială, un mesaj tot atât de puternic despre tragedia evreilor români deportați în Transnistria.

Jurnalul începe și se termină cu câte o dedicație a lui Bondy, tânărul îndrăgostit de Miriam și care avea să fie brusc și iremediabil afectat în procesul maturizării de drama deportării. Puternic transformat de reclusiunea în ghetou, el nota în ianuarie 1944, la finalul Jurnalului:

„Dacă am inaugurat acest jurnal e normal să-l și închei, cu toate că aceasta ți s-a părut, Mimi, ceva imposibil... Aș fi, cred, îndreptățit să te acuz pe tine că ai distrus acea minunată liniște, dar aici în exil, când am reușit să cunosc omul și viața, am învățat să nu acuz... Cred că adevărata viață este creația, și numai cei care au creat ceva au dreptul să zică că trăiesc sau că au trăit. De aceea, idealul meu este să creez cândva, ceva. Nu vreau să trăiesc pentru cineva, ci ca să creez ceva...”

Miriam ne spune că profesorul universitar Bondy se sinucide în 1970!

Jurnalul se deschide de Anul Nou evreiesc, în septembrie 1941, caietul fiind un cadou al lui Bondy către „Mimi, adevărată prietenă la bine și la rău”. Miriam oprește însemnările de Yom Kipur, octombrie 1943.

Oferit prietenei într-un context plin de speranțe și promisiuni, finalul are o altă semnificație, aflată la polul opus celei a sărbătoririi noului an. Yom Kipur este ziua în care, prin rugăciune și reflecție, se reconciliază fiecare prin iertare și se creează premisele pentru o nouă viață. Zi a ispășirii pentru un nou început, cel al eliberării. Iată ce a reprezentat acel Yom Kipur pentru tânăra deportată ajunsă la o disperare uneori greu de controlat. Ultimele gânduri ale jurnalului sunt revelatoare.

„Da, au fost zile pline de neliniște în care am trăit cu mare spaimă. Totuși nu ne-am pierdut speranța și iar am început să credem în zvonurile stupide de repatriere. Sărman și prigonit popor evreu! Atât de oropsit și atât de ingenios în a se îmbărbăta prin propriile lui minciuni, izvorâte din dorințele-i neîmplinite de un Dumnezeu al răzbunării și nu al milei.“

Despre făptași nu aflăm prea multe din acest jurnal. O frază însă este revelatoare, cred, pentru minciuna și cinismul acestora: „Ni s-a dat numele de *colonia evreiască din Transnistria*. Da, suntem coloniști fără pământ, fără casă. Suntem colonizați în aer, pradă bolilor și foamei.“

Jurnalul este o carte cu multe învățăminte.

Mulțumim, Miriam!

Alexandru Florian

Jurnalul meu din vremea deportării

Din adolescență am dorit să țin un jurnal căruia să-i pot povesti ce nu puteam spune cu voce tare nici părinților și nici chiar celor mai buni prieteni. Prima încercare am făcut-o în jurul vârstei de 13 ani și țin bine minte că am încasat o ceartă serioasă de la mama care, curioasă fiind, l-a descoperit și a găsit în el ceva foarte subversiv atunci. Era vorba de renumitul Proces al comuniștilor despre care citisem în ziar, al cărui vârf era Ana Pauker, și-mi puneam întrebarea ce fel de oameni sunt comuniștii și dacă pentru o idee merită să riști o sentință de 10 ani închisoare? Bineînțeles că mi s-a confiscat jurnalul — scris într-un caiet obișnuit — și mi s-a interzis cu multă seriozitate să mai fac vreo încercare de acest fel. Și chiar am renunțat, de frică sau din lene. Problema în sine a comuniștilor nu m-a mai interesat prea mult și-mi erau suficiente știrile din ziare. În liceul din Botoșani, aveam o profesoară foarte bună de istorie și poate de aceea am devenit deosebit de pasionată de acest obiect, motiv pentru care profesoara mi-a

Respus de față cu toată clasa că a mai întâlnit eleve ca mine, interesate de istorie, dar care au devenit ulterior comuniste și că ar trebui să mă feresc de a pătrunde în cauzele profunde ale istoriei, ca și cum ar fi fost vorba de o boală contagioasă. M-am ferit fără să vreau, din instinct, până în 1946, când am intrat în PCR, dar profunzimea celor spuse de profesoara de istorie am înțeles-o mult mai târziu. În schimb, nu m-am putut feri de a avea un jurnal căruia să mă pot destăinui.

Și iată cum s-a întâmplat...

De ziua mea, de Roș Hașana în 1941, am primit de la prietenul meu B. un cadou deosebit: un album cu coperti de piele maronie și foi de hârtie mai groase, de culoare crem, ușor marmorate și cu o foarte frumoasă dedicație scrisă în colțul din stânga-jos al primei pagini: *Ție, Mimi, adevărată prietenă în bune și în rele*. B. Caietul era menit să fie un album de amintiri — cum aveau pe atunci fetele — în care prietenele își scriau ocazional amintiri în versuri, mai mult sau mai puțin copilărești sau chiar agramate, un fel de Facebook al acelor vremuri. Mimi era numele meu de alint în familie și printre prieteni. B. i-a făcut acest cadou lui Mimi. Miriam am devenit abia după ce l-am cunoscut pe soțul meu.

Nu am apucat să înnoiesc albumul cu nicio amintire. Peste numai 10-12 zile, în 12 octombrie 1941 toți evreii din Câmpulung Moldovenesc au fost deportați în Transnistria. Nu pot să-mi explic de ce — poate numai pentru că era frumos — am luat albumul în modestul meu bagaj, după cum am luat și partitura transcripției

pentru pian a baladei lui Ciprian Porumbescu... dar asta e altă poveste. Albumul de amintiri a devenit în ghetoul din Transnistria jurnalul meu, căruia i-am încredințat primele mele gânduri după ce am ajuns acolo. Citez din jurnal — marți, 4 noiembrie 1941:

Cine și-ar fi închipuit că voi inaugura acest caiet dedicat a fi un album de poezii în această situație. Când B. mi l-a făcut cadou, erau alte vremuri... Dar acum?! Joi se împlinesc 4 săptămâni de când la 9.30 seara, tata a venit cu vestea groaznică a evacuării, dar nimic nu era cert...

În timpul deportării nu am făcut însemnări zilnice în jurnal. Au fost perioade mai mari, chiar de săptămâni, în care n-am scris nimic, dar mereu reveneam când stările mele de deznădejde, aș zice azi de depresie, se accentuau și nu reușeam să mă liniștesc altfel. Zilele treceau foarte greu și nu se întâmpla de fapt nimic și nici nu aveam ce scrie. Nu am consemnat unele evenimente atunci foarte importante. Îmi era teamă că mi s-ar putea afla și interpreta gândurile, de multe ori periculoase pentru mine și pentru cei din jur. De aceea, deși jurnalul e un fel de cronică a zilelor din Djurin, nu le oglindește în întregime. Nu am fost unica... Sunt sigură că și alții au avut jurnale. Chiar recent am primit copia unui jurnal scris în idiș, cu litere ebraice, ținut de un adult, secretarul Comitetului Evreiesc din Djurin, un fost ziarist înainte de deportare, venit din Rădăuți unde avusese aceeași funcție la Comunitate. Eu nu

I-am cunoscut atunci. Am comparat cele două jurnale și am constatat că amândoi am scris despre aceleași evenimente, dar eu eram mai puțin în miezul gravelor probleme de viață și de moarte, pe care el le cunoștea și eu habar nu aveam de ele. Poate că a fost mai bine așa pentru mine și-i datorez asta mai ales mamei, care ne-a ferit de acea realitate cumplită. Foloseam un creion chimic (cred că astăzi nimeni nu mai știe cum arată) și nu-mi amintesc de unde îl aveam. De obicei scriam în zilele când nu puteam vorbi cu cineva și atunci vorbeam cu jurnalul, mă certam cu mine însămi, cu viața, cu Cel de Sus, cu toată lumea, speram... pentru ca a doua zi să fiu dezamăgită din nou...

Doresc să mai redau aici încă o singură frază din jurnal, din data de 15 iulie 1942:

Știu că e fără rost tot ce scriu. Nimeni nu va citi ce am scris, iar eu, dacă voi scăpa cu viață de aici, voi arunca în foc tot ce-mi va aduce aminte de timpul blestemat petrecut în Djurin. Și totuși scriu...

Am întrerupt scrisul pe 10 octombrie 1943, când tata a fost luat de lângă noi și dus într-un lagăr de muncă de lângă Odesa și nu mai speram că-l vom revedea vreodată. Dar evenimentele s-au precipitat și războiul a luat o altă turnură. Am reușit să supraviețuim și primul meu gând a fost să mă întorc în țară.

Nu am luat jurnalul cu mine când am plecat din Transnistria spre România și, sincer, nu m-am mai gândit la el, deși mi-a fost un bun tovarăș cât timp l-am folosit. Au trecut anii și, la fel ca alții, am rămas

cu serioase sechele psihice ale deportării, manifestate în special prin coșmaruri și insomnii.

Acum 50 de ani, în 1967, am plecat să caut urmele bunicilor morți în Transnistria, dar n-am aflat decât că au ajuns amândoi în gropile comune din Moghilev... La întoarcere, deoarece am făcut drumul cu trenul, m-am oprit la Iași unde locuiau părinții și sora mea. Când le-am povestit despre revederea fostului ghetou din Djurin, mama — care părăsise lagărul din Transnistria, împreună cu sora mea, la aproape două luni după mine — mi-a spus că luase cu ea vechiul meu jurnal despre care eu nu mai știam nimic. Și iată-mă în tren spre București, în vagonul de dormit, încercând, după atâta timp, să recitesc ceea ce scrisesem în lagăr...

În general nu sunt în stare să plâng nici în împrejurări mai serioase în care lacrimile ar fi o binefacere, dar atunci, în tren, am plâns cu sughituri, ca un copil, iar jurnalul mi-a adus o oarecare alinare.

În legătură cu sechelele psihice ale foștilor deportați, vreau să mai spun că prietenul — care-mi făcuse cadou caietul care urma să fie un album de amintiri — s-a sinucis după mai mulți ani de la întoarcerea din Transnistria, deși, în mare, părea că începuse o viață nouă...

Pe parcurs, soțul meu a citit jurnalul, l-a dactilografiat și a încercat să-l editeze, dar nu era momentul politic potrivit pentru așa ceva. De abia după 1989, când a început să se vorbească despre deportările evreilor în Transnistria, jurnalul a apărut sub titlul *Jurnal*

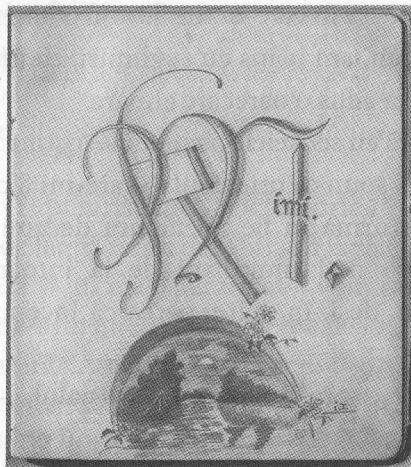
de ghetou, fiind publicat în 1995, la Kriterion, cu sprijinul Fundației Soros.

În cele din urmă, originalul jurnalului, scris cu creion chimic, a ajuns la Muzeul Holocaustului din Washington și eu posed numai o copie foarte bună, făcută acolo. Un fragment consistent a fost publicat în limba engleză de Alexandra Zapruder în cartea *Salvaged Pages: Young Writers' Diaries of the Holocaust*, la editura Yale University Press, 2002.

Aceasta este povestea jurnalului meu.

Miriam Bercovici

București, 3 august 2017

Eo fericire nespusă să ai pe cineva care să împartă cu tine și binele și răul, în fața căruia să-ți poți oricând ușura sufletul, care să se gândească cu duioșie la tine și față de care să nu existe nici minciunile și nici vanitățile inerente dragostei.

O asemenea fericire mi-ai hărăzit-o tu mie, reușind să fii o prietenă atât de perfectă, încât aș îndrăzni să spun că prietenia noastră este sublimă.

Nu voi uita niciodată acele minunate după-amiezi ale iernii trecute când ore întregi vorbeam liniștiți despre atâtea și eu doream ca după-amiaza să nu se sfârșească niciodată. Cât mă grăbeam ca să mai pot veni la tine, ca să sorb din imensa liniște ce-o simțeam în preajma ta. Căci totdeauna am simțit și simt încă acum, când suntem împreună, stropii de liniște picurându-mi în suflet.

Apoi, mi te-ai apropiat mai mult sufletește atunci când aveam, mai mult ca oricând, nevoie de un prieten care să mă înțeleagă. Închis cu o masă de oameni (ostatici) cu care nu aveam nimic comun, am simțit ce mult valorează o prietenie și cât de aproape-mi ești.

Prietenia noastră mă înalță sufletește, îmi dă mai mult curaj în luptă cu viața, mă face să am mai multă încredere în om și un val de fericire mă cuprinde chiar și numai când îmi aduc aminte de ea.

Septembrie 1941, Roș Hașana 5702

Ție, Mimi,
adevărată prietenă
în bune și în rele, Bondy

Jurnal de Ghetou

Djurin, Transnistria, 1941–1943

Marti, 4 noiembrie 1941

Cine și-ar fi închipuit că voi inaugura acest caiet, dedicat a fi un album de poezii, în această situație. Când Bondy mi l-a făcut cadou, erau alte vremuri, dar acum?!!! Joi se-implinesc 4 săptămâni de când la 9.30 seara, tata a venit cu vestea groaznică a evacuării. Dar nimic nu era cert. Vineri, lumea a aflat că duminică vom fi evacuați. Și-așa a început febra evacuării. Plânsete, jale, împachetat, fiert, totul una-n alta, fără cap și coadă. Nu ne-am dat seama ce ne așteaptă. Era un vis — așa credeam noi —, nu ne dădeam seama ce ne așteaptă. Sâmbătă, prăvăliile erau închise și a început vânzarea clandestină și dăruitul lucrurilor. Ca niște corbi au năvălit țărani, orașeni, vecini și străini și-ntr-o dimineață am golit casa de lucrurile cele mai frumoase. După masă la ora trei s-a zvonit că totul a fost amânat pentru șase luni. Nesiguranță, neliniște, plecăm sau nu? Mamei și tatei le-a părut rău după cele vândute și dăruite și chiar și mie mi-era jale de ele. Dar

Djurin, Transnistria, 1941–1943

17

în inimă aveam o îndoială, nu eram siguri de zvon. Eram gata cu împachetatul, dar așa ca și cum am pleca într-o excursie. Nu ne închipuiam că s-ar putea să ne smulgă cu totul din casa noastră. Seara ne-am culcat și până azi această seară e ultima de când ne-am mai culcat într-un pat. Duminică la șase dimineața am aflat că plecăm, începeam să ne dăm seama de grozăvia în care eram aruncați. Dar nu bănuiam nici pe departe ce ne așteaptă, căci cine are o imaginație atât de neagră? La ora 11 dimineața au început căruțele să pornească spre gara din capătul satului. Era prima viziune a exilului nostru. Drum lung, noroios, presărat de căruțe, pline cu saci, boccele, copii, bătrâni. Pe jos, alături de căruțe, tinerii. Țiganii o duc mai bine. Ei au căruțe, noi nici atât. Lăsăm Câmpulungul în urma noastră și ajungem la gară. Aici e și mai groaznic. Plânsete, jale, bagaje, țipete, îmbarcarea în vagoane care transportă, de altfel, caii. Vagoanele sunt curățate de paie și ne urcăm noi. 38 de persoane într-un vagon, printre care patru bătrâni peste optzeci de ani și un copil paralizat. Ne era teamă să nu se plumbuiască vagoanele. La gară s-au împărțit pâini. În închipuirea noastră și după cele spuse, plecam spre o localitate în fundul Basarabiei, Atachi, se zicea că vom fi colonizați și vom avea un mijloc de trai. La opt seara am plecat, cu al doilea transport. Prima noapte, parcă am fi fost în excursie, nu ne dădeam seama de tristețea situației noastre și am petrecut-o pe bagaje. Luni, în tren, mâncam carne veche, beam apă murdară, dar mai râdeam și ne certam cu bătrânii. Clădeam castele în Spania, speram că ni se

va da mâncare la cazan, că vom munci, că vom învăța agricultura. Am trecut prin Cernăuți și intram în plină stepă. Ce mare e stepa, ce nesfârșit e cerul în stepă!

În mijlocul văicărelilor am mai văzut un minunat apus de soare. Marți dimineața am sosit la Atachi. Până la 6 seara am stat afară și-apoi, mai departe, jidove!, cu căruța până-n oraș. În drum sunt mii de oameni. Sute într-o casă, dar ce case! Toate sunt distruse, fără acoperiș, uși și ferestre, casele evreilor omorâți, căci pe fiecare zid erau scrise cu cărbune numele celor uciși. Am încăput vreo 30 într-o odaie, împreună cu farmacistul Garai. A fost cea mai groaznică noapte de până acum.

Vineri, 7 noiembrie 1941

De abia azi reîncep descrierea (mai bine zis schițarea) grozăviilor prin care am trecut și cine știe dacă nu ne așteaptă altele mai teribile. În prima noapte la Atachi am văzut ce înseamnă mizerie omenească. Am văzut oameni fără chip omenesc, am văzut copii cu ochii umflați, picioare degerate, mânuțe neputincioase: mame cu copii morți în brațe, bătrâni, tineri înveliți în zdrențe: erau evreii din lagărul Edineț. Alungați din urmă, cu microbul tifosului în ei, plini de păduchi, pe jumătate morți de foame, au năvălit în Atachi, fără drept de-a putea poposi aici. O familie (bărbatul avocat, soția farmacistă) cu doi copii și-o mamă bătrână (un rest de mumie) au dat buzna în așa-zisa noastră locuință și după o bătaie în regulă, căci nu ne era permis să-i primim, i-am lăsat să stea până dimineața. Am văzut în acea noapte cum înnebunește un om, eforturile pe

care le face creierul ca să oprească deranjarea mecanismului, spasmele intelectului contra tulburării materiei cenușii. În acea noapte a înnebunit farmacistul Garai. Dimineața la 5 am ieșit din casă și după-masă ne-am mutat la dna Hausvater în deal, după ce ne mutaserăm înainte într-o fostă sinagogă care vuia de oameni și de păduchi. Zilele din Atachi le-am petrecut cu pregătirea mâncării. Era interesantă plita din pietre aranjată afară. Lemnele erau bucăți rupte dintr-un vechi acoperiș. Odaia era fără ferestre și fără uși. Dar era bine, un bine când nu prea gândeam. La Nistru ne-am spălat în apa rece și murdară. O căldare de apă curată am plătit-o cu 20 lei și pentru o găină mama a dat un inel cu piatră. Cauza este că lumea aruncă bijuteriile prin closete, pe unde nimerește, de teama percheziției. Vremea era bună, singurul noroc pentru cei ce au venit după noi, căci trebuia să stea afară sub cerul liber. De Bondy ne-am despărțit temporar la Atachi, el a rămas la vechea locuință. Garai s-a domolit, după alte două accese de turbare. Săracul nu putea să se obișnuiască cu gândul că nu va mai avea casă, că nu va mai fi farmacist și ca el, care-a fost totdeauna un cetățean atât de corect, să fie alungat în mijlocul noroiului cu toată jidănimă împreună. În Atachi am început să raționalizăm mâncarea: supă de cartofi, cartofi, mămăligă, ceai. În Atachi am văzut că foamea nu cunoaște rușine. Dnul Friguș Brecher, dnul Kern și alții nu s-au rușinat să ceară un ceai sau o bucată de pâine. Până duminică am stat la Atachi. Percheziția am trecut-o cu bine. Dar era o vreme mizerabilă. Ploua și era un noroi până